

*Panteon Rektorów
Uniwersytetu
Warszawskiego*

Panteon Rektorów Uniwersytetu Warszawskiego

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

1.2. Słowo wstępu

1.3. Załącznik nr 1

Kontekst historyczny

1.4. Załącznik nr 2

*Biogramy, postaci
omawianych w trakcie lekcji*

1.1. Cele ogólne i szczegółowe zajęć

ADRESAT ZAJĘĆ:

Uczennice i uczniowie szkół średnich

CEL OGÓLNY:

Przybliżenie osiągnięć nauki polskiej i zaprezentowanie Powązek jako panteonu luminarzy polskiej nauki.

CELE SZCZEGÓLWE:

Zamierzone umiejętności ucznia:

- Pokazanie zmieniających się okoliczności i warunków, w których przyszło funkcjonować polskiemu środowisku naukowemu.
- Uświadomienie uczniom osiągnięć warszawskiego środowiska akademickiego ich przełożenie na obecną rzeczywistość.
- Uświadomić pozycję jako zajmowali rektorzy w głównym nurcie wydarzeń i rolę jaką odgrywali w nauce światowej. Zaprezentowanie ich jako nieszablonowych osobowości.
- Zaprezentowanie, na przykładzie rektorów UW, narodowego i międzynarodowego znaczenia jego działalności.

METODY PRACY:

- Rozmowa lub wykład o rozwoju nauki polskiej przez pryzmat osiągnięć szefów Uniwersytetu Warszawskiego pochowanych na Powązkach.
- Nauczycielka lub nauczyciel mogą zaproponować uczennicom i uczniom, przed wizytą na cmentarzu przygotowanie kilkudziesięciu prezentacji największych osiągnięć rektorów oraz ich znaczenia dla współczesności i poprosić o ich przedstawienie na miejscu lub w szkole.
- Może to być również punkt wyjścia do dyskusji na temat upamiętniania i utrwalania wiedzy o sukcesach polskiej nauki.

ŚRODKI I MATERIAŁY DYDAKTYCZNE:

Plany Starych Powązek i Powązek Wojskowych z zaznaczonymi pochówkami rektorów. Biogramy postaci, które będą omawiane, biogramy postaci omawianych podczas wycieczki.

SŁOWA KLUCZOWE:

Przybliżenie osiągnięć nauki polskiej i zaprezentowanie Powązek jako panteonu luminarzy polskiej nauki.

FORMY PRACY:

Praca zbiorowa, praca w grupach

ŚRODKI DYDAKTYCZNE

Publikacje dotyczące rektorów i historii Uniwersytetu z serii Monumenta Universitatis Varsoviensis dostępne on-line: https://www.wuw.pl/pol_m_Serie-wydawnicze_Monumenta-Universitatis-Varsoviensis-344.html;

Plany cmentarza dostępne do pobrania w Internecie

CZAS TRWANIA

Godzina lekcyjna w szkole, przygotowanie oraz zajęcia w terenie – 2 godziny lekcyjne (na terenie cmentarza).

PRZEBIEG ZAJĘĆ

1. Zajęcia rozpoczynają się od Powązek Cywilnych. Uczestnicy dowiadują się, że na Powązki składa się 5 nekropolii, które mają status pomników historii.

2. Wprowadzenie w specyfikę cmentarzy jako m.in. panteonu przedstawicieli polskiej nauki.

TRASA

Stare Powązki:

- 1) wejście Bramą I
- 2) Aleja Zasłużonych, miejsca pochówku Jan Łukasiewicza, Henryka Samsonowicza (rzęd 1, miejsce 103,104,105), Stefan Pieńkowski (rzęd 1, miejsce 42,43);
- 3) kwatera 20, rząd 6, miejsca 11, 12, 13 – miejsce pochówku Józefa Karola Skrodzkiego;
- 4) kwatera 17, rząd 4, miejsce 3 – Klemens Szaniawski
- 5) kwatera 32 WPROST, rząd 3, miejsce 25 – Jerzy Modrakowski
- 6) kwatera 44, rząd 2, miejsce 2 – Jan Wasilkowski
- 7) kwatera D, rząd 2, miejsce 17, 18, 19, 20 – Grzegorz Białkowski
- 8) kwatera Z, rząd 6, miejsce 17 – Franciszek Czubalski
- 9) kwatera 197, rząd 3, miejsce 10 – Franciszek Krzyształowicz
- 10) kwatera 109, rząd 4, miejsce 22 – Bolesław Hryniewicki
- 11) kwatera 118, rząd 6, miejsce 6,7 – Kazimierz Albin Dobrowolski
- 12) kwatera 240, rząd 6, miejsce 18 – Jan Mazurkiewicz.
- 13) Cmentarz Wojskowy:
- 14) wejście bramą główną;
- 15) kwatera F V, Aleja Zasłużonych, miejsce 6 – Włodzimierz Siwiński
- 16) kwatera 10 A, rząd 3, miejsce 2 – Józef Ujejski
- 17) kwatera D 4, rząd 1, miejsce 8 – Stanisław Turski
- 18) kwatera A 3 TUJE, rząd 1, miejsce 42 – Zygmunt Rybicki

1.2. Słowo wstępu

Dzieje Uniwersytetu odzwierciedlają losy kraju, z którymi są nierozzerwalnie związane. Długo jedyna, a obecnie najlepsza szkoła wyższa w mieście została formalnie powołana do życia jako Królewskie Uniwersytet Warszawski w 1816 r. przez Aleksandra I, cesarza Rosji i króla Polski. Przypomnijmy, że Królestwo Polskie zostało utworzone mocą decyzji Kongresu Wiedeńskiego rok wcześniej i potrzebowało instytucji badawczej i dydaktycznej rangi akademickiej. W swojej ponad dwustuletniej historii uczelnia była kilkakrotnie zamykana i otwierana pod różnymi nazwami w rytm kolejnych wojen i powstań.

Królewski Uniwersytet Warszawski zamknięto w ramach represji po upadku powstania listopadowego. Nastąpiła długa przerwa w jej egzystencji. Dopiero w efekcie rozluźnienia reżimu po klęsce rosyjskie w wojnie krymskiej, w 1856 r. powstała Akademia Medyko-Chirurgiczna, a w 1862 Szkoła Główna Warszawska, polska uczelnia, zamknięta w 1869 w ramach zaostżenia kursu po powstaniu styczniowym. W jej miejsce powstał rosyjski Cesarski Uniwersytet Warszawski ewakuowany w 1915 r. przed nadciągającą armią niemiecką. Zastąpił go polskojęzyczny Uniwersytet Warszawski, na którego otwarcie zgodziły się władze okupacyjne, zamknięty po zajęciu Warszawy przez hitlerowców podczas II wojny światowej. Kontynuował jednak swoją działalność w podziemiu by w 1945 wznowić jawną działalność i kontynuować ją aż do dzisiaj.

Przez te wszystkie lata Uniwersytet Warszawski znajdował się w ścisłej czołówce instytucji naukowo-badawczych i dydaktycznych na ziemiach polskich. Przed II wojną światową studiowało tu ponad 20% wszystkich studentów w państwie.

Nie jest więc dziełem przypadku, że wśród rektorów znajdujemy wybitnych uczonych o międzynarodowej randze, znakomitych myślicieli i osoby, które odegrały znaczącą rolę i aktywnie zaznaczyły swoją obecność w głównym nurcie wydarzeń politycznych, społecznych i przemian umysłowych XIX i XX w.

Kilku spośród nich był uczestnikami życia kulturalnego swojej epoki, a życiorysy włodarzy uniwersytetu urodzonych w zaborze austriackim są fascynującą ilustracją procesu jednoczenia ziem zaborów w jedną Rzeczpospolitą, jak i budowania międzywojennego państwa. Z kolei ich następcy brali czynny udział w przeprowadzeniu polskiej nauki przez trudny okres okupacji hitlerowskiej, odbudowy kraju i życia akademickiego po wojnie oraz rządów komunistycznych.

W tym ostatnim wypadku dokonując wyborów, ze współczesnego punktu widzenia czasem mało chwalebnych, a czasem heroicznych. Znaczna część miała za sobą doświadczenia konspiracyjne, czy to uczestnicząc w tajnym nauczaniu, czy jego organizacji, czy walki. Wszyscy mieli jednak mieli walny udział w stworzeniu Uniwersytetu takim jakim jest obecnie.

1.3. Załącznik nr 2

Biogramy, postaci omawianych w trakcie lekcji

JÓZEF KAROL SKRODZKI

(1787-1832), fizyk i zoolog, rektor 1831

Przyszły rektor Uniwersytetu Warszawskiego urodził się na Grodzieńszczyźnie i ukończył Uniwersytet Wileński. Mając jedynie 22 lata został profesorem w prestiżowym Liceum Warszawskiego. Był prawdziwym człowiekiem renesansu, gdyż wykładał tam zarówno fizykę, jak i chemię oraz historię naturalną. Związany z Królewskim Uniwersytetu Warszawskiego uczestniczył w jego organizacji, a w momencie jego uruchomienia, został na nim profesorem fizyki, w 1823 r. dziekanem Wydziału Filozoficznego, w 1824 r. dyrektorem Gabinetu Fizycznego, a w 1831 r., w trakcie powstania listopadowego, drugim z kolei rektorem. Nie sprzyjało mu szczęście. To za jego kadencji doszło do zamknięcia uczelni w efekcie upadku powstania. Likwidacji uległa również jego alma mater w Wilnie. Chory na gruźlicę, odszedł krótko po tych wydarzeniach.

Przedwcześnie zmarły uczony odgrywał dużą rolę w kręgach umysłowych epoki. Napisał pracę o trąbce powietrznej, tworzył programy nauczania fizyki, pisał również prace z technologii i zoologii. Współredagował Pamiętnik Warszawski, absolutnie najważniejsze pismo warszawskiego środowiska intelektualnego epoki. To w nim Kazimierz Brodziński opublikował rozprawę O klasyczności i romantyczności... . Warto dodać, że Skrodzki utrzymywał kontakty z wieloma najwybitniejszymi fizykami swoich czasów, a wśród nich z André Marie Ampère'em.

JAN MAZURKIEWICZ

(1871-1947), psychiatra, rektor 1921-1922

Twórca nowoczesnej polskiej psychiatrii i psychofizjologii, uważany za pioniera psychologii w psychiatrii. Opracował teorię patogenezy chorób psychicznych i wyjaśnił rolę autonomicznego układu nerwowego w zjawiskach uczuciowych w normie i patologii. Studiował medycynę na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim, wyrzucony z uczelni za działalność niepodległościową, kontynuował naukę na uniwersytetach w Krakowie, Dorpacie, Grazu i Paryżu.

Związany pierwotnie z Uniwersytetami Lwowskim i Jagiellońskim, jako profesor tytularny przeniósł się w 1919 r. na Uniwersytet Warszawski by objąć stanowiska Kierownika Katedry i Kliniki Psychiatrycznej. O tym jak był ceniony, świadczy fakt, że niemal natychmiast został wybrany dziekanem Wydziału Lekarskiego UW, a po zaledwie dwóch latach rektora uczelni.

O jego prestiżu w środowisku świadczy fakt, że wieloletnim prezesem Akademii Nauk Lekarskich. W czasie wojny uczestniczył w tajnym nauczaniu, w pewnym momencie trafił na gestapo. W ostatnich latach życia działał na rzecz szpitala psychiatrycznego w Tworkach, w którym zorganizował Klinikę Psychiatrii UW, obecnie wchodzącą w skład Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego. Obecnie jest patronem szpitala.

FRANCISZEK KRZYSZTAŁOWICZ

(1868-1931), dermatolog i wenerolog, rektor 1924-1925

Taternik i lekarz, ceniony dermatolog i wenerolog, portretowany przez Stanisława Wyspiańskiego i Witkacego, posiadacz dużej kolekcji obrazów czołowych polskich malarzy epoki, był absolwentem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Odbił wielomiesięczne praktyki w Hamburgu i Paryżu oraz studia uzupełniające w prestiżowym Collège de France.

Swoją karierę naukową kontynuował na Uniwersytecie Jagiellońskim (1900-1919), by po odzyskaniu przez Polskę niepodległości zasilić kadry Uniwersytetu Warszawskiego i kierować na nim Katedrą i Kliniką Dermatologiczną UW. Krzyształowicz był jednym z założycieli Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego, a przez kilka lat jego prezesem.

STEFAN PIĘŃKOWSKI

(1883-1953), fizyk, rektor 1925-1926, 1933-1936, 1945-1947

Twórca polskiej szkoły fizyki doświadczalnej. Z powodów finansowych po ukończeniu gimnazjum w Warszawie podjął pracę. Dopiero mając 21 lat rozpoczął studia elektrotechniczne w Liège. W 1910 r. uzyskał stopień doktora nauk fizyczno-matematycznych. Przez okres I wojny światowej przebywał w Belgii, gdzie napisał pierwsze rozprawy naukowe.

W 1919 r. przybył do Warszawy i rozpoczął pracę jako kierownik Katedry Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Warszawskiego. Talentom organizacyjnym Pięńkowskiego uczelnia zawdzięcza szybkie otwarcie nowej placówki – gmachu fizyki doświadczalnej przy ul. Hożej w 1921 r.

Był trzykrotnie rektorem. W czasie wojny uczestniczył w tajnym nauczaniu, a od 1941 r. stał na czele konspiracyjnego Wydziału Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Po wojnie, w 1946 r., obserwował eksperymentalne wybuchy atomowe na atolu Bikini. W 1953 r. został dyrektorem nowo stworzonego Instytutu Fizyki Polskiej Akademii Nauk.

BOLESŁAW HRYNIEWIECKI

(1875-1963), botanik, rektor 1926-1927

Wybitny badacz flory Litwy i Kaukazu, pochodził z Międzyrzecza Podlaskiego, gimnazjum ukończył w Lublinie, po czym przyjechał do Warszawy, by studiować nauki przyrodnicze na Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. Syn powstańca styczniowego, został relegowany ze studiów za udział w demonstracji w setną rocznicę Powstania Kościuszkowskiego, a w 1894 r. za przynależność do organizacji patriotycznych aresztowany i skazany na 2-letnie zesłanie w głąb Rosji.

Na skutek amnestii karę zawieszono, a Hryniewiecki przeniósł się na uniwersytet w Dorpacie, gdzie w 1904 r. uzyskał stopień docenta nauk botanicznych. Uniwersytet w inflanckim Dorpacie (obecnie Tartu w Estonii) znany był ze swej autonomii, wysokiego poziomu nauczania, swobody działania organizacji studenckich oraz, co nie było bez znaczenia, nie obowiązywał tam rosyjski jako język wykładowy. Stąd był popularny wśród Polaków. Hryniewiecki napisał tam swe pierwsze znane prace naukowe poświęcone florze i rozpoczął wykłady na temat anatomii i fizjologii roślin. Do 1914 r. kilkakrotnie wyjeżdżał na studia uzupełniające na uniwersytety w Jenie, Lipska, Grazu i Genewie.

W 1914 r. objął posadę dyrektora ogrodu botanicznego w Odessie, łączyąc funkcję z wykładami na tamtejszym uniwersytecie. W Odessie działał w środowisku polonijnym, a w 1917 r. został przewodniczącym Rady Organizacji Polskich.

Do Warszawy powrócił po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1919 r. Na UW był organizatorem i kierownikiem Zakładu Systematyki Roślin, a od 1920 r. dyrektorem Ogrodu Botanicznego. Funkcję tę sprawował przez 40 lat. Jest autorem przewodnika po Ogrodzie (wraz ze słynnym Romanem Kobendzą), „Zarysu flory Litwy”, „Zarysu dziejów botaniki” i „Owoców i nasion”.

Wybrany na rektora UW, po roku kadencji został prorektorem, a w 1929 r. prezesem Ligi Ochrony Przyrody. W czasie wojny, w 1942 r., został przez Niemców usunięty ze stanowiska dyrektora ogrodu i do wyzwolenia przebywał w Brwinowie.

Po wojnie energicznie włączył się w odbudowę uczelnianego ogrodu. Przeszedł na emeryturę dopiero w 85. roku życia. Jest patronem rezerwatu przyrody w okolicy Brwinowa i Podkowy Leśnej.

JERZY MODRAKOWSKI

(1875-1945), lekarz farmakolog, rektor 1939

Pochodził z Bydgoszczy, należał do polskiej, ale zgermanizowanej rodziny. Po studiach medycznych we Wrocławiu wiedzę uzupełniał w Grazu, Strasburgu, Berlinie i w Monachium. Wtedy to świadomie rozpoczął naukę języka polskiego, podkreślając swoją przynależność narodową. Od 1899 r. zamieszkał we Lwowie i związał się z tamtejszym uniwersytetem, gdzie w 1912 r. został profesorem farmakologii. W międzyczasie, w latach 1902-1903, przebywał w Stanach Zjednoczonych i pracował jako lekarz, w Milwaukee, a w 1917 zaczął kierować szpitalem zakaźnym w Wiedniu.

Tuż po odzyskaniu niepodległości, w 1918 r., rozpoczął współpracę z UW, organizując zakład farmakologii doświadczalnej. W 1919 r. zaciągnął się, jako lekarz w stopniu majora, do armii Hallera. Po wojnie powrócił do pracy na UW. W roku akademickim 1926/1927 był dziekanem Wydziału Lekarskiego, a w latach 1936-1939 rektorem Akademii Stomatologicznej, a w 1939 r. rektorem Uniwersytetu Warszawskiego – objął funkcję na początku wojny.

W czasie oblężenia Warszawy, w 1939 r. kierował szpitalami polowymi założonymi na terenie kampusu UW, za co otrzymał Krzyż Walecznych. Zanim Niemcy nie zabronili działalności uczelniom, udało mu się, wraz z rektorami innych warszawskich uczelni, doprowadzić do przeprowadzenia ostatnich egzaminów magisterskich i wydania dyplomów. Podczas okupacji nauczał w konspiracji. Po Powstaniu Warszawskim został wywieziony do obozu pracy do Wrocławia, pełnił w nim funkcję lekarza. Tam zmarł wkrótce po zakończeniu wojny. Zostawił po sobie ponad 100 publikacji. Był autorem kilku medycznych podręczników.

FRANCISZEK CZUBALSKI

(1885–1965), rektor 1947–1949

Urodził się w Przysusze k. Opoczna. Studiował medycynę na uniwersytetach w Dorpacie i Lwowie. Na tym ostatnim rozpoczął karierę naukową, ale inwazja rosyjska zmusiła go do przejścia na Uniwersytet Jagielloński. W 1916 r., jak wielu innych naukowców, przyjechał z Galicji do Warszawy. W tym samym roku został kierownikiem Katedry Fizjologii na UW i na tym stanowisku pozostał do końca jej istnienia, tj. do 1950 roku.

W czasach II Rzeczypospolitej Franciszek Czubalski był współzałożycielem Państwowego Instytutu Dentystycznego i szefował mu w latach 1930–1933. Będąc dziekanem Wydziału Lekarskiego UW (1923–1925 i 1934), a w latach 1934–1938 prorektorem uczelni, dał się poznać jako dobry organizator.

W czasie II wojny światowej był więźniem Pawiaka i współtwórcą tajnego nauczania. Po wojnie, w 1947 r. został na dwa lata rektorem UW, by potem piastować tę funkcję na nowo powstałej Akademii Medycznej, powstałej z Wydziałów Lekarskiego i Farmaceutycznego UW. Przy czym należy zaznaczyć, że należał do przeciwników odłączenia nauk medycznych od UW i starał się o ich ponowne przyłączenie. Wykładał aż do 1962 r.

JAN WASILKOWSKI

(1898–1977), prawnik, rektor 1949–1952

Uznany ekspert w zakresie prawa rodzinnego, spadkowego i rzeczowego. Pochodził z Małopolski, ze Sławkowa, z okolic Olkusza. Studia prawnicze rozpoczął w Wiedniu w 1918, czyli tuż przed końcem wojny i rozpadem Austro-Węgier r. Po roku przeniósł się do Krakowa. Ukończył je w 1923 r. W czasie studiów brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej jako podporucznik artylerii. Na Uniwersytecie Warszawskim znalazł się w 1924 r., piął się stopniowo w hierarchii akademickiej, ostatecznie uzyskując w 1936 r. tytuł profesora nadzwyczajnego.

Od 1933 r. zasiadał w Komisji Kodyfikacyjnej RP. Kurator Żydowskiego Stowarzyszenia Prawników Studentów UW i korporacji „Respublika”. Podczas II wojny światowej brał udział w obronie Warszawy, a po jej upadku trafił do oflagu. Po wojnie, w 1947 r. został profesorem zwyczajnym prawa cywilnego UW i dziekanem Wydziału Prawa UW.

W tym samym czasie awansował na Sędziego Sądu Najwyższego. Dwa lata później został rektorem. Ogromny wpływ na jego życie zawodowe miały bliskie związki z władzą komunistyczną – był członkiem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, na emeryturze został przewodniczącym Komisji Kodyfikacyjnej przy Ministrze Sprawiedliwości i posłem na Sejm. Jego druga żona, Zofia Gawrońska (1910–1996), była pierwszą kobietą w Polsce Ludowej mianowaną ministrem (sprawiedliwości w latach 1956–1957). Dwukrotnie zasiadał w Sądzie Najwyższym. W 1980 wstąpiła do „Solidarności”, a podczas obrad Okrągłego Stołu reprezentowała opozycję.

HENRYK SAMSONOWICZ

(1930–2021), historyk, rektor 1980–1982

Jeden z najwybitniejszych historyków polskich swojej generacji. Urodził się i wychował w Warszawie. Podczas wojny był członkiem konspiracyjnego harcerstwa. Absolwent historii na Uniwersytecie Warszawskim. Z Instytutu Historycznym UW pozostał związany do końca swej kariery. Promotorem jego pracy doktorskiej był wpływowy mediewista, prof. Marian Małowist. Uznanie zyskał swoją pracą habilitacyjną *Badania nad kapitałem mieszczańskim Gdańska w drugiej połowie XV wieku*.

Od 1969 r. profesor, w 1967 r. został prodziekanem Wydziału Historycznego, trzy lata później dziekanem, w 1975 r. dyrektorem Instytutu Historycznego (w tym samym roku zorganizował pierwszą Olimpiadę Historyczną), a w 1980 r. wybrano go prezesem Polskiego Towarzystwa Historycznego i rektorem UW. Elekcję na rektora przyjęto z zaskoczeniem, ponieważ znane było opozycyjne nastawienie profesora i jego poparcie dla „Solidarności”.

Niewygodny dla komunistycznych władz, stracił stanowisko dwa lata później. Za to w 1984 r. otrzymał najwyższe francuskie odznaczenie, czyli Legię Honorową, a w 1985 r. współtworzył głośny Raport Polska 5 lat po sierpniu. Brał udział w obradach Okrągłego Stołu i po przełomie 1989 r. został na krótko ministrem oświaty. Autor ogromnej liczby – 800 – publikacji naukowych, 20 książek i podręczników, cieszył się ogromnym autorytetem i wielką popularnością, których przejawem była chociażby popularność jego seminarium, które prowadził na uczelni przez 50 lat.

KAZIMIERZ ALBIN DOBROWOLSKI

(1931–2002), ornitolog i etnolog, rektor 1982–1985

Warszawiak. W 1948 r. rozpoczął studia na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UW, gdzie w 1963 r. uzyskał stopień doktora, a w 1969 r. habilitację. Po zdobyciu habilitacji został kierownikiem Zakładu Zoologii Kręgowców UW, przekształconego wkrótce w Zakład Ekologii. Zakres jego zainteresowań obejmował m.in. ekologię ptaków wodnych i struktury ekosystemów.

W 1976 r. uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a dwa lata później został dziekanem wydziału. W 1979 r. mianowano go prorektorem ds. badań naukowych. Wreszcie w kwietniu 1982 r. nie poprzez elekcję, a z nominacji ministra oświaty został rektorem UW, w trudnych czasach stanu wojennego. Kiedy kolegium elektorów wybrało na jego następcę w 1984 roku znanego filozofa i opozycjonistę, prof. Klemensa Szaniawskiego, złożył rezygnację z urzędu.

Władze nowego rektora nie zatwierdziły i nie przyjęły dymisji prof. Dobrowolskiego. Był to pierwszy i jak dotąd jedyny taki przypadek w dziejach uczelni. Prof. Dobrowolski został pozostawiony na stanowisku do kolejnych wyborów, które wygrał prof. Grzegorz Białkowski w 1985 r. W tym czasie Dobrowolski został przewodniczącym Komisji Ochrony Zwierząt w Państwowej Radzie Ochrony Przyrody. W 1988 r. awansował na dyrektora Instytutu Ekologii PAN. Funkcję tę pełnił do 1996 roku.

Jako delegat Polski uczestniczył w wielu międzynarodowych konferencjach, m.in. w Szczycie Ziemi w Rio de Janeiro w 1992 r. W latach 1996–1997 był Głównym Konserwatorem Przyrody i podsekretarzem stanu w ówczesnym Ministerstwie Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Współautor podręcznika Zoologia.

KLEMENS SZANIAWSKI

(1925–1990), filozof, logik, rektor elekt 1984

Pochodził z Warszawy. Studiował na Tajnym Uniwersytecie Warszawskim, należał do konspiracji i walczył w Powstaniu Warszawskim. Trafił do obozów koncentracyjnych w Oświęcimiu i Mauthausen. Od 1945 r. kontynuował naukę na Uniwersytecie Łódzkim w Katedrze Nauki o Moralności. Jednostkę w 1949 r. przeniesiono UW, gdzie wykładał filozofię i na którym pokonywał kolejne szczeble kariery akademickiej, wieńcząc ją tytułem profesorskim i funkcją dziekana Wydziału Filozofii w 1968 r. pracował na UW wykładając filozofię. Członek Klubu Krzywego Koła, wstąpił się za osobami usuniętymi z uniwersytetu ze względów politycznych, związał z Solidarnością. Cieszył się wielkim autorytetem moralnym.

Był redaktorem naczelnym pisma „Studia Logica”, współautorem Raportu o stanie Rzeczypospolitej i drogach wiodących do jej naprawy (1979), współtwórca opozycyjnego konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”, a od 1977 przewodniczącym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Filozoficznego. Za rządów rektora Henryka Samsonowicza, prof. Szaniawski był przewodniczącym komisji Senatu UW „do spraw analizy niewłaściwych decyzji personalnych władz uczelni podjętych w latach 1968–1980”. W noc wprowadzenia stanu wojennego, 13 grudnia, został na 24 godziny aresztowany. W latach 1983–1989 zasiadał w Komisji Zaufania Społecznego mazowieckiego regionu „Solidarności” działającego w podziemiu. W maju 1984 r., został demokratycznie wybrany na rektora UW, ale decyzja ta została zablokowana przez ministra oświaty. Była to jedyna tego rodzaju interwencja władz w dziejach uczelni. W 1989 r. brał udział w otwarciu obrad Okrągłego Stołu.

Towarzystwo Popierania i Krzewienia Nauk przyznaje nagrodę im. Klemensa Szaniawskiego najwybitniejszym pracom doktorskim w zakresie nauk społecznych i humanistycznych.

GRZEGORZ BIAŁKOWSKI

(1932–1989), fizyk i poeta, rektor 1985–1989

Warszawiak, związany z Uniwersytetem Warszawskim od czasu studiów, na którym przeszedł wszystkie awanse akademickie, aż po tytuł profesora zwyczajnego i kierownika Instytutu Fizyki Doświadczalnej, z którym był związany cały ten czas, w 1977 r. Stanął na czele uczelnianej komisji wyborczej nadzorującą elekcję rektorską w 1984 r., wygraną przez prof. Klemens Szaniawski.

Bardzo chwalony w tej roli, został wysunięty jako kandydat w powtórzonych wyborach i je wygrał. Autor i współautor wielu cenionych w dziedzinie fizyki prac (Cząstki elementarne, Mechanika klasyczna), podręczników oraz kilku tomików poezji, ciepło przyjętych. Mimo obaw został zatwierdzony przez władze, które jednak odrzuciły kandydaturę wybitnego historyka, prof. Antoniego Mączaka na prorektora. Brał udział w obradach Okrągłego Stołu i został wybrany na senatora I kadencji. Zmarł wkrótce po złożeniu ślubowania.

JÓZEF UJEJSKI

(1883–1937), historyk literatury, rektor 1932–1933

Pochodził z zaboru austriackiego, z Tarnowa, a urodził w rodzinie o patriotycznych tradycjach. Był bratankiem poety Kornela Ujejskiego. W 1906 r. ukończył studia nad historią literatury na Uniwersytecie Jagiellońskim i rozpoczął karierę naukową.

Po odzyskaniu przez kraj niepodległości, przeniósł się w 1919 r. na Uniwersytet Warszawski, na katedrę Historii Literatury Polskiej by zostać profesorem po trzech latach. Warto zaznaczyć, że trafiło tak do stolicy jeszcze kilku innych późniejszych rektorów UW o galicyjskim rodowodzie. Zyskał uznanie studiami nad literaturą romantyczną.

Został wybrany rektorem w niełatwych czasach kryzysu gospodarczego, w sytuacji dużych napięć na tle politycznym i etnicznym wśród studentów, zamieniających się często w zamieszki, oraz reformy szkolnictwa. Sposób w jaki zarządzał uczelnią zyskał mu wielki szacunek. O jego pozycji świadczy fakt, że w 1936 r. został podsekretarzem stanu w ówczesnym ministerstwie oświaty i otrzymał Złoty Wawrzyn Akademicki Polskiej Akademii Literatury.

STANISŁAW TURSKI

(1906–1986), matematyk, rektor 1952–1969

Najdłużej urzędujący rektor w dziejach uniwersytetu. Urodził się w Sosnowcu, studiował fizykę i astronomię na Uniwersytecie Jagiellońskim, a równocześnie zarabiał jako nauczyciel szkolny. Ze swoja alma mater pozostał związany jako naukowiec i tu zrobił doktorat. W listopadzie 1939 r., wraz z grupą 183 naukowców krakowskich, został aresztowany przez hitlerowców i trafił do obozu. Opuścił go w 1941 r., w efekcie międzynarodowych protestów i zaangażował w nauczanie konspiracyjne. Po wojnie współtworzył tam Politechnikę Gdańską o został jej rektorem. Po Krakowie i Gdańsku przyszła pora na Warszawę, gdzie się przeniósł w 1949 r. Najpierw pracował na politechnice, a po roku już na uniwersytecie, gdzie został dziekanem Wydziału Matematyczno-Fizyczno-Chemicznego i profesorem zwyczajnym, a w 1952 r. już rektorem, którym pozostał 17 lat!

Za jego długich rządów zakończył się proces odbudowy uniwersytetu i zaczął okres jego rozbudowy. Specjalista od równań różniczkowych oraz analizy numerycznej stworzył Zakład Obliczeń Numerycznych, czyli późniejszego Instytutu Informatyki, był kierownikiem Warszawskiego Ośrodka Obliczeniowego, pełnił również prezesem Polskiego Towarzystwa Cybernetycznego.

ZYGMUNT RYBICKI

(1925–1989), prawnik, rektor 1969–1980

Urodził się w rodzinie urzędniczej pod Częstochową. Studiował na tajnym Uniwersytecie i należał do Szarych Szeregów. Związany z ówczesną władzą szybko piął się po szczeblach kariery. W 1963 r. rozpoczął kierowanie Zakładem Organizacji i Pracy Rad Narodowych, a dwa lata później, w wieku 40 otrzymał stanowisko prorektora UW. Doprowadził do powstania filii UW w Białymstoku (obecnie jest to odrębny uniwersytet).

Miał walny udział w stłumieniu wystąpień studenckich podczas Marca'68, jednego z najważniejszych wydarzeń w dziejach uniwersytetu i kraju w okresie PRL, a krótko potem objął najważniejszą funkcję na uczelni. O jego pozycji w strukturach partii świadczy fakt, że po ustąpieniu ze stanowiska rektora znalazł się w Komitecie Centralnym PZPR.

JAN ŁUKASIEWICZ

(1878–1956), logik i filozof, rektor 1922–1923, 1931–1932

Jeden z najwybitniejszych przedstawicieli lwowsko-warszawskiej szkoły logiki. Jego nowatorski sposób zapisu wyrażeń arytmetycznych z 1920 r. do dziś jest stosowany w informatyce. Urodził się we Lwowie, w rodzinie mieszanej pod względem etnicznym i wyznaniowym, aczkolwiek zawsze czuł się Polakiem. Uczeń wybitnego filozofa Kazimierza Twardowskiego, kształcił się na Uniwersytetach we Lwowie, Berlinie i Louvain. W wieku zaledwie 33 lat został profesorem. Po utworzeniu polskiego Uniwersytetu Warszawskiego w 1915 r. został na nim zatrudniony i w kolejnym roku objął funkcję dziekana Wydziału Filozoficznego, a w 1918 r. prorektora uniwersytetu.

Wkrótce został ministrem oświaty w rządzie Ignacego Paderewskiego, a potem rektorem UW. Podczas oblężenia Warszawy sponęło mu mieszkanie, okupację spędził w biedzie. Po zakończeniu wojny wyemigrował do Irlandii, witany przez premiera i ministra spraw zagranicznych by otrzymać profesora logiki matematycznej na Królewskiej Akademii Irlandzkiej, a pod koniec życia doktorat honoris causa od prestiżowego Trinity College. Zmarł w Dublinie, ale w 2023 roku jego szczątki sprowadzono do Warszawy i pochowano na Powązkach.

WŁODZIMIERZ SIWIŃSKI

(1939–2023), ekonomista, rektor 1993–1999

Doprowadził do wybudowania nowej Biblioteki Uniwersyteckiej, miał wielkie zasługi dla kontaktów UW ze środowiskami nauki światowej. Urodził się w Legionowie, jego ojciec, nauczyciel, dyrektor tajnej szkoły podstawowej został rozstrzelany w 1944 r. Skończył studia na Wydziale Ekonomii Politycznej UW, z uczelnią pozostał związany do końca życia. Uzyskał tu wszystkie kolejne tytuły naukowe, pełnił również odpowiedzialne funkcje – zastępcy dyrektora Instytutu Nauk Ekonomicznych, prodziekana Wydziału Ekonomii, dyrektora Ośrodka Studiów Amerykańskich, prorektora (1987) i w końcu rektora.

Warto dodać, że Włodzimierz Siwiński uzupełnił edukację studiami podyplomowymi w zakresie studiów europejskich na Uniwersytecie Amsterdamskim. Autor i współautor wielu cenionych prac naukowych (m.in. Szkiców o gospodarce światowej), w czasach głębokiego PRL-u, co warto podkreślić, prowadził wykłady na amerykańskich: Kent State University w USA (w 1978 r.) i Indiana University (w 1984 r.). W 1999 r. otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu Nowojorskiego.

Włodzimierz Siwiński był aktywnym animatorem krajowego i międzynarodowego życia akademickiego. Przewodniczył Konferencji Rektorów Uniwersytetów Polskich, Konferencji Rektorów Uczelni Warszawskich, był wiceprzewodniczącym Państwowej Komisji Akredytacyjnej, miał swój udział w utworzeniu Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich i światowej ligi uniwersytetów.

1.5. BIBLIOGRAFIA

- Robert Gawkowski, Poczet Rektorów Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2016;
- Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1816–1915, red. nauk. Tomasz Kizwalter, Warszawa 2016;
- Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego 1915–1945, red. nauk. Piotr M. Majewski, Warszawa 2016;
- Dzieje Uniwersytetu Warszawskiego po 1945, red. nauk. Piotr M. Majewski, Warszawa 2016;
- Nauki ścisłe i przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim, red. nauk. Andrzej Kajetan Wróblewski, Warszawa 2016.